

Мазяр О. В. Динаміка когнітивного процесу. *Психологічні проблеми мислення: матеріали XXI Всеукраїнської науково-практичної конференції, 27 травня 2021 року* / за ред. В.О. Моляко. Київ : Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2021. С. 63–65.

**О.В. Мазяр,
кандидат психологічних наук, доцент Житомирського державного
університету імені Івана Франка**

Динаміка когнітивного процесу

Процес мислення є системотвірним феноменом психічної природи людини. Власне, саме мислення робить психологію як науку можливою (у протилежному випадку достатньою є рефлексологія) [1]. Мислення протиставляється рефлексорному реагуванню і виводить людину у сферу творчості та духовності. Однак мислення як психологічний процес натикається на низку дослідницьких установок, які певною мірою закривають можливості розкрити його сутність. Виокремимо дві з них.

По-перше, дослідження здебільшого зорієнтовані на встановлення правильних та неправильних зразків мислительного процесу. За такого підходу сутність мислення губиться за вивченням ступеня ефективності мислення, його швидкості, продуктивності тощо. Такий підхід майже не відрізняється від дослідження когнітивних процесів тварин. Його можна звести до вивчення швидкості прийняття правильного рішення. Сутність мислення при цьому не розкрита, адже розкриваються артикульовані (усвідомлювані) суб'єктом алгоритми когнітивного процесу.

По-друге, іншим полюсом дослідження мислення стає вивчення процесу творчості. У цьому випадку вивчаються індивідуальні повороти когнітивного процесу, які відхиляються від формально логічного стандарту, але які залишаються напрочуд продуктивними. Творчий аспект мислення розширює адаптаційний та інтеграційний потенціал особистості, а відтак дозволяє сподіватися на вихід із тупиків різного штибу. У фокусі дослідження перебуває оригінальність шляху отримання когнітивного продукту.

Недоліком вказаних шляхів дослідження мислення є те, що процес мислення як такий не стає предметом аналізу. Позаяк вивчаються окремі характеристики мислення, його властивості, артикульована траєкторія процесу рефлексії. Незауваженим лишається процес складання думки, алгоритм утворення смислу. Йдеться про дослідження думки та смислу поза контекстом правильності та оригінальності. Це передбачає розуміння зв'язку функціональних та структурних аспектів мислительного процесу, а відтак виокремлення універсальної одиниці когнітивного аналізу, що, вочевидь, стає найбільшою загадкою психологічної науки.

Такою одиницею ми вважаємо знак, який структурно складається з двох змістовно нетотожних елементів [3]. Тобто на відміну від тварин з їхньою «одноелементною» рефлекторною діяльністю, людина на елементарному рівні вже є суперечливою істотою. Саме це якісно виокремлює її в еволюційному процесі. Зокрема, надає змогу скасовувати рефлекторне реагування у значній кількості випадків і бути відносно вільним у виборі іншої нервово-психічної реакції. Наголошуємо, не абсолютно вільним творити, а отримувати значно ширший, ніж у тварин, діапазон реагування. Зрозуміло, що саме це породжує проблему правильності (когнітивного) рішення та його варіативності (досягнення значної оригінальності). Психологічна наука, на нашу думку, зосередилася на цих похідних аспектах мислительної діяльності, тоді як центральна задача – виокремлення когнітивної одиниці, закони її кореспонденції з рештою одиниць – залишаються поза увагою. Знак приймається як монолітна когнітивна формація, яка утворена штучно і замінює природний (тваринний) сигнал. Чому сталася така заміна і чи є вона еквівалентною, психологічна наука не пояснює і чомусь не сильно тяжіє до такої спроби. Вважається, що тема вичерпана. Питання структурно-функціональних аспектів мислительного акту по суті її переадресовуються нейробіології, частиною якої є нейропсихологія. Відповідь намагаються знайти у дослідженнях нейронної сітки.

Чи буде задача мислення остаточно вирішена нейронауками? Сьогодні дослідники стоять на порозі «читання думок». Втім, чи наближає це розуміння того, яким чином думка утворюється і чому це взагалі відбувається? Що обумовлює «саморух» думки? [5]. Наша відповідь така: процес мислення стає відповіддю на розщеплення когніції на елементарному рівні. Суперечність, своєю чергою, спонукає

суб'єкта до необхідності її нівелювати, що є неможливим з огляду на її базисний статус. По суті мислення є спробою розгорнути й диференціювати елементарну суперечність, ідентифікувати її елементи, встановити зв'язки між собою [2], [4]. Оскільки остаточно вирішити цю задачу не вдається, мислення набуває постійного характеру.

Зауважимо, що наше поверхнево представлене положення перебуває за межами основного дискурсу психології мислення. Відтак потребує геть іншої дослідницької методології та логіки аналізу феномену.

Список використаних джерел

1. Бехтерев В. М. Общие основы рефлексологии человека. Руководство к объективному исследованию личности. Москва ; Ленинград : Государственное издательство, 1928. 543 с.
2. Мазяр О. В. Конец смысла: дезабсурдизация знака. *GESJ: Education Science and Psychology*. 2019. № 4 (54). Р. 3–11.
3. Мазяр О. В. Мислення: між інсайтом і дезабсурдизацією. *Теорія і практика сучасної психології*. 2018. № 6. С. 17–21.
4. Мазяр О. В. Начало смысла: физиологическая развилка. *GESJ: Education Science and Psychology*. 2019. № 3 (53). Р. 10–18.
5. Основные направления исследования психологии мышления в капиталистических странах. Москва : Издательство «Наука», 1966. 300 с.